

Куч-кӧлсчирин депутатирин Хальмг таньгъчин Советин дӧрвдгч сессий

Январин 21-д, Элст балгсна „Родина“ кинотеатрт куч-кӧлсчирин Хальмг таньгъчин Советин дӧрвдгч сессий секгдв.

Сессий нег дуугъар дӧрвдгч сессийн ахлачд депутат ур В. В. Чехловиг, сессийн сеглӧрт депутат ур Н. Б. Джеввановаг суньгъв.

Сессий күүндвр кехдӧн иим тӧрмүд батлв:

1. Мандатн комиссин доклад.
2. Бүрдӧмджин туск тӧр.
3. Мал үвлзүүлгънӧ йовудин болн малин тӧл авлгънд белдлгънӧ тускар.

Түрүн тӧрӧр—мандатн комиссин доклад—депутат ур А. А. Трубицын кев.

—Куч-кӧлсчирин депутатирин Хальмг таньгъчин Советд суньгъвр болсн цагас авч эндр кӱртл, тийгхд суньгъгдсн депутатирас зӧрмсн мана таньгъчас талин газрур йовцхав—гидж докладчик келв. СССР-н Конституцас болн суньгъвр келгънӧ туск Положенӧс иштӧгъӧр теднӧ орчд талдан улс депутатирт немдж суньгъгдх зӧвтӧ болджана.

Таньгъчин Советин депутатир дундас 5 депутат тийгдж гарч. Эднв: суньгъврин 18 округар ур Коробейников В. А., суньгъврин 23 округар ур Иванов И. Я., суньгъврин 46 округар ур Ефремов И. Ф., суньгъврин 55 округар ур Воинов П. А., суньгъврин 78 округар ур Язев В. Ф.

1958 джилин январин 19-д эн округсар немдж суньгъвр болад, куч-кӧлсчирин депутатирин Хальмг таньгъчин Советд шинӧс 5 депутат суньгъгдв. Суньгъврт орлцсн суньгъачирин 99 процентн теднд дуугъан ӧгцхӧв. Суньгъвр чикӧр, СССР-н Конституцла болн суньгъврин Положенлӧ ирлцдж кегдв.

1958 джилин январин 19-д немдж болсн суньгъврин ашднв куч-кӧлсчирин депутатирин Хальмг таньгъчин Советд иим 5 депутатир суньгъгдв: суньгъврин 18 округар ур Шургучинова Е. Б., суньгъврин 23 округар ур Букреев Ф. К., суньгъврин 46 округар ур Бабышев М. С., суньгъврин 55 округар ур Манджиев С—Г. М., суньгъврин 78 округар ур Кокошинский И. Л.

—Мандатн комисс, келгдсн 5 округар немдж болсн суньгъврин дигинь хӧлӧгъад чикӧр кегдсн тедгдлжӧнӧ—гидж ур Трубицын докладан тӧгсӧв.

Сессий мандатн комиссин докладиг нег дуугъар батлв.

Сессий ур Утнасунов Д. Б. таньгъчин күүцӧгч комитетин ахлачас сулдхв.

Депутат ур Жезлов, сессийн депутатирин партийн багин

нерн деерӧс, таньгъчин күүцӧгч комитетин ахлачд депутат ур Сангаев Э. А., суньгъхмин гисн тӧр күүндврт орулв. Сессий энүгӧрн күүндвр кегъӧд, депутат ур Сангаевиг Э. А., таньгъчин күүцӧгч комитетин ахлачд суньгъв.

Депутат ур Сангаев Э. А. таньгъчин күүцӧгч комитетин ахлачин негдгч дарук ур В. Ф. Язевиг, таньгъчас йовсн учрар, таньгъчин күүцӧгч комитетин ахлачин дарук ур А. И. Ташниновиг, таньгъчин күүцӧгч комитетин сеглӧрт ур А. И. Саенког, талдан кӧдлмшӧр гарсн учрар кӧдлмшӧсн сулдхмин гидж тӧр күүндврт орулв. Сессий энүгӧр күүндвр кегъӧд тедниг сулдхв. Таньгъчин күүцӧгч комитетин ахлачин негдгч дарукд депутат ур Кокошинский И. Л., күүцӧгч комитетин ахлачин дарукд депутат ур Шургучинова Е. Б., таньгъчин күүцӧгч комитетин сеглӧрт депутат ур Манджиев С—Г. М., суньгъгдв.

Талдан кӧдлмшт гарсн учрар сессий ур Андраев Д. А., таньгъчин күүцӧгч комитетин орготделин заведующин кӧдлмшӧс сулдхад, энүнӧ орчд ур Каргин А. Ф. батлв, таньгъчин күүцӧгч комитетин гүүлгӧнӧ отделин заведующин кӧдлмшӧс ур Унков Ц. Э., сулдхад, энүнӧ орчд ур Гаряев Н. Л. батлв.

Депутат ур Михайловин орулсн тӧрӧр күүндвр кегъӧд сессий уурмүд Утнасунов, Язев, Ташнинов, Саенко эдниг таньгъчин күүцӧгч комитетин президиумин чледӧс сулдхад, эднӧ орчд уурмүд Сангаев Э. А., Кокошинский И. Л., Шургучинова Е. Б., Манджиев С—Г. М., суньгъв.

Сессийн ахлач депутат ур Чехлов, колхозмудар болн совхозмудар мал үвлзүүлгънӧ йовудин болн малин тӧл авлгънд белдврин туск доклад кехд селӧнӧ эдл-ахун таньгъчин управленӧ начальникин дарук ур М. Б. Нармаевд үг ӧгв.

—Давсн джил Хальмг автономн таньгъчин колхозмудин болн совхозмудин олна мал цаарандан ӧсдж-ӧргджлтин джил болв—гидж докладчик келв. Энн тегӧд гсударствд ноос, мах, ус болн ӧнлг орулдж ӧглгънӧ зура диилвртӧгъӧр күүцӧх эв-аргъ ӧгв. Кесг эдл-ахус мал-агъруснас авгдг эдл-уш гаргългъиг зӧвӧр икдүлв. Улгүрнв: Приозерн района „Сарпа“ совхозд нег хӧн болгънас 5,9 килограмм ноосн авгдв, цевр ноосна чинрӧр болхла—6,39

(Цаарандкнв 2-ч халхд).

Күч-көлсчирин депутатирин таньгъчин Советин күцәгч комитети н дөрвдгч сессий

(Чилгиль).

килограмм ноосн болдж гарв. Приютненск района 4-ч номертә, Черноземельск района „Черноземельский“ совхозмудар нег хобнәсн ноос киргәдҗ авлгын улм икдв.

Ур Нармаев, хон болгънас 8 килограмм мас даву ноос киргәдҗ авчхасн хобчирин нерд келв. Теднә тоод Элст балгъсна, Сталинә нертә колхозин ах хобч ур Муравейников, 4-ч номертә совхозин ах хобчир уурмуд Пропепенко, Эрдниева, Сарпинск района, „Сарпинский“ гидж совхозин ах хобч ур Бузулуков ахта йовна. Букулдән таньгъчар, государствд орулдж өгдгдсн ноосна тоогъар болхла, нег хобнәс 4,95 килограмм ноосн киргәдҗ. Эннә татгнә ил мекддҗәнә.

Колхозмуд болн совхозмуд давсн джилд ямаран чигн малар зурагъан күцәдҗ чадсн уга гидж таньгъчин мал-агърусна өслтиг шиндлҗ келхләрн ур Нармаев темдҗлв.

Дундлад нәәднр 100 хобн болгънас хургъд авлгын—91,8 процент болв. Эннә колхозмудар болн совхозмудар малин багъ төл авдсна болн мал икәр гарутсна уршг болв.

Эн дуту-дундиг уурулхин төлә мал үвлзүллгын бурдә-нәгъу сәәнәр кех кергтә, малин төл авлгын, нег улу эртәр хө хургълулгын, цаггн бөлдвр бурдәдҗ эн көлмшиг дилвртәгъяр кех кергтә.

Нидн джил Хальмг таньгъчин селәнә эдл-ахун күч-көлсчир, хон малиг цаарандь өскхин болн ноос гаргългын икдүлхин туск КПСС-н ЦК-н болн СССР-н Министрмудин Советин бичгин хәрүд—зургадгч тавн джилин сүүләр 3 сай хобтә болх, 100 гектар газр болгъна тоод—304 килограмм ноос авх даалгъвр авчхала. Эн даалгъвр ку-цәхин төлә хобнә тоог эн джилд хойр сайд күргдҗ өскх кергтә, эс гидж багъ гихдән 400 мингън толгъа икдүлх кергтә гидж докладчик келв.

Ноос киргәдҗ авлгын темдгтәгъяр икдүлх кергтә. Дундлад нег хобнәс ноос киргәлгын колхозмудар 5,3 килограмм, совхозмудар—4,8 килограмм эрк биш күргх кергтә. Хальмг тохмта укр малас авгдл эдл-уушиг өдл-улулгъяр ик оньган тәвдҗәх кергтә.

Целинн района „Родина“ гидж колхозин ах хобчир М. Д. Пышешевин, А. А. Курдюковин, Б. М. Санджиевин, Ф. Е. Комаровин бригадс үл эклснәс нааран нег чигн хобнә гару гаргъад уга бәәцхәнә. Иим үзмдҗс талдан эдл-ахусин чигн кесг малчнр кү-цәхәв.

Болв букулдән таньгъчар мал үвлзүллгын муугъар йовлж йовна. Кесг колхозмудар, совхозмудар малин чинән икәр

муурсн бәәнә. Целинн, Сарпинск, Яшалтинск, Приютненск райодин эдл-ахусар мал нег улу икәр эдҗ одсн бәәнә. Дулан сән джилд, болм чигә хотта, сән хаша-хааца бәәгъә бәәдҗ, зәрм эдл-ахусар мал гарутдҗ йовл гарна. Целинн района „Балковский“, „Ленинский“ совхозмудар, Западн района 105-ч номертә совхозд, Приозерн района Чкаловин нертә совхозд, балгъсна „Буратинский“ совхозд, бас тедү мет балгъсна колхозмудар болн Приютненск, Сарпинск, Яшкульск райодин зәрм эдл-ахусар малин гару дегд ик, эн эдл-ахусар нег зуунас авн гурвн зун күргл хон үксн бәәнә. Эннә зәрм колхозмудин, совхозмудин болн бас тедү мет советск болн партийн организацсин санамр самгъа көдлмшин аш болджана.

Мал эцлгн, мал гарутлгн нургәлдж муугъар хәләдҗ, муугъар асрснас көлтә гарна. Ур Нармаев энүг зәрм эдл-ахусин, фермсин, хобчирин болн гуртсин тодрха үлгүрәр үзүлнә. Малин хот гаргългн докладт икәр келгддҗәнә. Кесг эдл-ахус өвсн, гуйр-буудәг әрвәр эдлчәхш. Западн района, „Южный“, Приозерн района Чкаловин нертә совхозмудар, Яшалтинск болн Западн райодин колхозмудар малин хот нег улу икәр гаргълднә. Хар газрт үвлздҗәх малин бәәдлн сән гидж ур Нармаев келв. Тенд бәәсн мал цугган сән чинәтә, нургәлдж газрин идгт йовчхана, тегәд малин хот халгълддҗана. Болв зәрм отармудар сүл цагт хобнә чинәнә экләд муурч йовна. Тимн хобдиг сән өвсәр, нег улу гуйр-буудәгъяр теткдҗәх кергтә.

Колхозмудин, совхозмудин нәәднр хобдн 25 процентнә үвләр хургълулгдхн. Эн көлмшт „Черноземельский“ совхоз сәәнәр бөлдвр гидж докладт темдлгддҗәнә. Сакманцикул бөлдгдсн бәәнә. Зурган отармудар хөд экләд хургълджәхана. Гарсн хургълн бурн-бутн бәәнә. Болв тимн бәәдл делгүдән уга. Целинн района, „Троицкий“, „Балковский“ совхозмудар, Приютненск района, 4-ч болн 107-ч совхозмудар, Приозерн района „Приозерный“ совхозд, Приютненск района, Кировин нертә колхозд хө хургълулх кергтә дулан хаша-хаац ода бийнә күцдән белн болад уга. Кесг эдл-ахусар малин хот күртдҗәхш, үвләр хөд хургълулгын кергтә алык нег кергтә тоогнә, шишлнә хувц-хунр бөлдгдәд уга. Сакманцикул делгүдән бөлдгдҗ йовхш. Малин төл авлгын үзмдҗтә сәәнәр кехин төлә малчнр ашь-боск дөн-тусан күргхмн гидж докладчик депутатирин дуудв.

Колхозмудар болн совхозмудар мал үвлзүллгынә йовудин болн малин төл авлгын бөлдггнә туск невр докладтан күч-көлсчирин депутатирин таньгъчин Советин селәнә эдл ахун керг-тәрә дангын бәәд комиссин ахлач депутат ур Ф. М. Жуков бөсдҗ ур келв.

Докладар күүндвр болснд Целинн района „Балковский“ совхозин директор ур Монак түүрн бөсдҗ ур келв. 1957 джилин дигн совхозар орута болг болв чигн, көдлмшт ик дуту халх бәәсн лавта гидж эн келв. Эн учрар совхозин малин тоогын өсклгнә зурагъан күцәдҗ чадсн уга. Малин гару гарлгын ода чигн зөгсдҗ бәәхш. Эн ик харшлтиг унгарын уга кехин кергт малин хотин болн услврн тәрнр даруд күцәх кергтә. Энүг күцәхин төләд мана совхоз эн джил малин хотин өвснә ногъа тәрлгын 5800 га күргх зура авб. Ус элвдҗәхин кергт ик бөодг кех болдж бөлдвр келгддҗәнә. Цаарандь ур Монак 4 отар хон үвләр хургълхмн, элдә 4 дулан катг белн келгдсн бәәнә гидж солгсхә.

—Би ниднин джил 14 үкрәс 14 тугъл бәрәд асрдҗ мал кевв. Саалин нег укр болгънас 1400 литр ус саадж авх даалгъврта биләв—гидж Западн района, Сгалинә мергә колхозин саалч, таньгъчин Советин депутат Н. Б. Джебано-ва келв.—Тер даалгъврн би давулж күцәв. Укр бо-гънас 1700 литр ус саадҗ.

Эн 1958 джилд оньгрсн джил саадж авсн уснәс улм икәр саах даалгъвр авчана. Мана колхозин, дакад таньгъчин гарлачир колхозин фермд электрическ герл орулхин тускар санхиг би депутатирин чирәд сурдҗана.

Приютненск района 4-ч номертә совхозин директор, депутат ур Киселев, малас гару гарлгын тускар келхләрн, услгынд онг туссах кергтә гидж заав. Чиг, хурта үлв болджах учрар зәрм хобдән худгас услдган зөгсагъад пандас уутха, цас долатха гилж тоолна. Эннә ик хаджгър, иим болсар хөд туулад укад бәәдлн тер. Хобчирт кергтә үлгн хувц өлдж худдҗ авлгын ик күнд тәр болджана, юнъгад гихлә, гүүлгнә организацс болн сельхозснабд гонс, хавсн култ, плащ болн нань чигн хувц уга. Таньгъчин күцәгч комитет эн кергт ик килмдҗән туссах зөвтә гидж ур Киселев келв.

Западн района колхозмудин болн совхозмудин малин хот дегд багъ гидж депутат Надбитов Б. П. келв. 1957 джилин малин хот бөлдлгнә зура зуг 40 процент күцәдҗ. Районд малин ичгин газр чигн тоота. Колхозмудин болн совхозмудин мал-агъруснд өггдлг хотн нургълдҗ солом, хагсу хамхул, шарлджн. Малин хот шим уган учрар эн джилин хургълдс болн тугълмудас гару гарч йовна.

Западн района болн таньгъчин селәнә эдл-ахун управленә гардачир эн района эдл-аху болгънар малин хотин батта көрнә бурдәхин тускар тодрха тәрмүд темдлҗ күцәх зөвтә. Дакад малин хотин кемдҗәгннә диглҗ малиг эвинә өлдж асрдҗәх кергтә гив.

Таньгъчин селәнә эдл-ахун управленә ах зоотехник ур Жезлова мал үвлзүллгын колхозмудар болн совхозмудар ягълж келдҗ йовхинә тодрха кевәр келв. Эн үлв

урдкасн дулан, мал үвлзүллгын эвинә олад келлә малд тааста үлв болджана гидж келдҗ болхмн. Болв, увлн ашнә ик му болджахнә үзгддҗәнә. Олн голхозмуд болн совхозмудт мал икәр эддҗәнә, гару гарлгн багърхш. „Кировский“, „Буратинский“, „Сарпинский“, „Северный“, „Оленевский“ совхозмудар болхла үзлзлгнә цагин эргид малас гару гарлгн 1—2 процент курв. Элстин, Приютненск, Сарпинск райодин колхозмудар малас гару гарлгн бәс ик. Иим йовлдин учрн эдл-ахун гардач улс сулар көдлмшән күцәдҗ йовхд бәәнә гидж ур Жезлова заав. „Балковский“ совхозд зуг нег отарг зу гар хөд укв. Болв совхозин директор ур Монак эн отарг олад хәләгъд нөкд болх бәәгъә, хобчин сурсн өвснн, буудәгнн чигн өгсн юмн уга. Иим улгур бас чигн бәәнә. Игдҗ мал үвлзүллгын гардхла дилвр ягълж күцдм? Цаарандь ур Жезлова эн джил колхозмуд болн совхозмуд малин хотин көк өвс икәр тәрхин төлә ода-нас авн тәрәнә эк хәәдҗ худдҗ авх зөвтә гидж келв.

Хальмг потребсоюзин ахлач Сидоренко игдҗ келв:

—Потребсоюзин худг-гуулгнә тус йилгъл малчирин шишлнә хувцар тетклгнә халхд бәәх дуту-дундсин тускар депутатирин кесн шалгъврн чик гидж меләд, тер дуту-дундсиг дакж гаргъшгон төләд цуггагъннә кенәвдн.

Болв малчнриг, шишлнә хувцар тетклгнә тускар эдл-ахусин гардачир бийсн бас эртәс сандҗ келдҗәх кергтә. Ода 1958 джил тосхлгин материал станцд ирдҗ йовна. Эн материал зөбдҗ авлгын эдл-ахун организацс бас орлцх зөвтә, болв эдл-ахун гардачир эн көдлмшиг гүүлгнә организацс даалгъкәд көлгн-күч йовулхан хәәцхәхш. Хулд-гуулгнә көдлмшиг сәәнәр делгүлхин төлә бәәнр газрин Советмудин тодрха дөн кергтә.

Таньгъчин потребсистемин көдлчнр партийн болн советск органсин дөнәд эврәннә көдлмшин дуту-дундсан эртәр уурулдж, олн-әмтнә, малчнрин неквр хангъахин төлә цуг медрлән, чидлән тәвхмн—гидж келәд ур Сидоренко угән төгсгв.

Күч-көлсчирин депутатирин Сарпинск района Советин күцәгч комитетин ахлач ур Джендыков, давсн 1957 джилин дигн мал өсклгнә халхар районд күцәвртә болв, мах, ноос, өндг государствд орулдж өглгнә, бод малин то өсклгнә зура күцәдлә гидж келв. Күцәвр бас чигн ик болх бәәсн, болв малин гару чигн йир ик. Эн учрар район хөд өсклгнә зурагъан 98,4 процент күцәв. Мал үвлзлгын ик дуту бәәнә. „Путь к коммунизму“ колхозиг малин эмч ур Соловьев гардна, энүнә дарукн бөлдҗ ах сургълта зоотехник ур Крутооголов көдлнә. Эн хойр гардач улс даалгъсн көдлмшән маргсн учрар колхозин мал үвлзүллгын ик аәмштә йовлд ода гарсн бәәнә. Зөбдҗ авсн өвсн уга, малин хашас му, услвр чикәр келдҗш. Күцәгч коми-

тет эн тускар күүндвр кегъд, бәс зөбхд 20 трактор гаргълж өгв. Цаарандь ур Джендыков таньгъчин күцәгч комитет селәнә эдл-ахуг сулар гардна гидж заав.

Дарун бөсдҗ ур келсн „Черноземельский“ совхозин директор ур Огрызкин эврәннә угән игдҗ эклв.

—Мана совхозин коллектив эдл-ахун 1957 джилг му бишәр төгсгв. Совхозин ору 3,5 сай гар арслнә болв. Дундлаг нег хон болгънас, государствд өггдсн тоогъар 7,6 килограмм ноосн киргәдҗ. Эн джилин эдл-ахун аш улм сән болх бәәдлтә.

Совхозд эртәр хөд хургългн эклксн бәәнә—гидж тер келв. Хургълсн 2000 гар хобнә 10) хон болгънас 132 хургын авгддҗана. Зәрм хобчир 100 хон болгънас 140 хур авчана. Совхозин хобчнр, цуг көдлмшчир эн джилд хобнә төл, ноос икәр авхар дөрлдҗ йовчхана.

Сельхозснабин уулдвр ик сәәрүлх кергтә, юнъгад гихлә эн организац ода деерн совхозмудт тодрха тусан күргдҗәхш. Дулан хаша болн әмтн бәәдҗ гермүд бәрлгнәд тосхлгин модн йир ховр болна. Эту цагтнә өлдж авхин тускар бидн бас санх зөвтәвдн.

Күч-көлсчирин депутатирин Яшалтинск района Советин күцәгч комитетин ахлач ур Ширипов, район эн джил мал үвлзүллгын эклхләрн 67 процент өвс бөлдсн бәәнә. Энүнә ик зунә дакад болхла солом болджана. Эн учрар мал үвлзүллгын районд муугъар болдж йовна гидж келв. Соломиг сәәнәр бөлдәд малд өгхлә туста болджана, болв манд кормозапарникс уга. Эн джил колхозмуд малин, гахан гер тосхцхав, болв әдннә механизаци кехд кергтә тоот юмн өлдж бәәхш. Ур Ширипов района колхозмудт шинәс газр таслдж өгхин болн малин хотин көк өвс тәрлгынд эк өлдж авх таньгъчин организацс манд нөклән күргх зөвтә гидж цаарандан келв.

Таньгъчин Советин сессийд, Ставропольск крайин күцәгч комитетин ахлач ур Кротков бөсдҗ ур келв.

Ур Кротков, эдл-аху болгъна цаарандь өсдҗ-өргдҗлтин зураг кинәнәр диглҗ кехин тускар, мал-агърусиг үзмдҗтә сәәнәр үвлзүлхин тускар, дакад малин төл авлгын келдх эрки тәрмүдин тускар тодрхагъяр цәәлгәдҗ келәд, таньгъчин эдл-ахун болн культуриг тосхлгин халхд келдҗ күцәдл эрки тәрмүд тәвб.

КПСС-н таньгъчин комитетин негдгч селгәтр ур Жезлов, мал үвлзүллгын дилвртәгъяр келгн мал өсклгнә цаарандь кехд күцәвр бәрхиг йилгъхмн гидж келв. Цаарандь ур Жезлов мал үвлзүллгын бәәх дуту-дунд йовдлмудин учринә тодрха кевәр илдкәд, күцәх тәрмүд тәвб. Эн джил малин хотин көк өвс, нег улу эрдн-шишә икәр тәрхмн гидж заав.

Күч-көлсчирин депутатирин Хальмг таньгъчин Советин сессий күүндвр кесн тәрәри шидвр авад, көдлмшән төгсәв.